

Előre is elnézést a szó szerint gyomorforgató hasonlatért, de Bozsik Péter tavaly megjelent kötetében úgy keverednek össze a műfajok és az elbeszélők, mint a különféle szelídebb és töményebb szeszek egy képzeletbeli resti

78 Bicsérdi Ádám

A TISZTA SZESZ

KRITIKÁJA

Bozsik Péter:

A pálinka dicsérete

törzsvendégének gyomrában, záróra tájékán. Én – e könyv olvasója – is beleszédülök a végére ebbe a nagy kóstolgatásba, lép-teim bizonytalanok: nem tudok dűlőre jutni, imbolvogva próbálom össze-szedni, mi mindent fogyasztottam.

A pálinka dicsérete

– ha fajtáját mindenáron meg akarnám határozni –, amolyan „veggyigyümi”, van benne novella, fabula-parafrázis, sör-, és pálinkaenciklopédia is, csak hogy a fő összetevőket említsem. Az egy műfajba tartozó írások egy fejezet alá sorolódtak ugyan, de Bozsik könyvének vállaltan nincs egységes szerkezete, a markánsan más stílusú fejezeteket csak lazán egy olyan „közép-európaiasan” keserédes, máskor szórakoztató elbeszélői hangnem fonja valamelyest egybe. Ezzel a műfaji sokszínűséggel nem is lenne semmi gond, de a szövegek színvonala sajnos túl széles skálán mozog. Ez pedig azért különösen baj, mert jól tudható, hogy a bolt olcsó polcáról leemelt kommersz szeszes ital könnyen tönkre tudja tenni azt az élményt, amit az előtte elfogyasztott, szakértő környezetben készült házi pálinka megízlelése jelentett.

A szerző nyilatkozataiból kiderül, hogy *A pálinka dicsérete* első ízben egy szenvedélyes, anekdotázó stílusú, a pálinkával kapcsolatos összes gyakorlati tudnivalót összegző írásnak indult. A *Pálinkaenciklopédia*, ez a hiánypótló vállalkozás végül nem önállóan, hanem a hozzá lazán kapcsolódó többi írással együtt látott napvilágot. A valószínűleg minden létező fajtát felsoroló leltár, az „élet vízének” kimerítő ismertetése mellett amolyan ráadásként, egy már csak nyomokban felfedezhető szubkultúra szórakoztató leírásával is szolgál. Valószínűleg innen jött az ötlet, hogy a *Pálinkaenciklopédia* további, a szerző szülővidékének, Bácska kocsmáinak, és azok bölcselkedő vendégeinek mindennapjaiba betekintést nyújtó novellákkal is kiegészüljön. A könyvben helyet kapó szövegek ihletője és háttere tehát a Délvidék északi része, a kulturális hagyományokat tekintve is rendkívül sokszínű Bácska. Ettől függetlenül Bozsik történetei játszódhatnak Magyarországon vagy Közép-Európa bármelyik eldugott kiskocsmájában ahol a cigaretta sodrásának sercegése szakítja meg a hosszú csendeket, és ahol egy unikum a beszélgetés katalizátora. Vagy ahol a mondatvégi pontot egy korty csapolt sör helyettesíti.

Az *erjesztés* a pálinkafőzés kezdő szakasza. Rossz, vagy elhanyagolt cefréből nem készülhet igazán jó pálinka. Bozsik könyvének kezdeti, erjesztő szakasza egyben a legélvezetesebb is. Nem érheti a kötetet az a vád, hogy nehézkesen indulna, vagy hogy rossz alapanyagot válogatott volna össze a lepárláshoz. „Bűzös cefréből / jó pálinka fő. Rothadt / gyümölcsből soha” – csak hogy a könyv egyik idevágó alapvetését idézzem. Az első néhány novella után pontos képet kapunk a rendszerváltás környéki Délvidék mindennapjainak áporodott valóságáról. Karácsonyiban és Bálványiban, a történetek elbeszélő-főszereplőiben nem nehéz a szerző alteregóit felfedeznünk. De a novellákban felbukkanó csetlő-botló, a modern világ gyakorlatiasságait [az adózás bonyolultságát (...*égy jól mindhalálig!*), vagy az illegális szoftverhasználat veszélyét (*Bálványi, a tanító*)] megvető, szerkesztőségről szerkesztőségre járó, alkalmi munkákból tengődő, Schopenhauert („a jó öreg Schopi”) vagy Lao-Ce-t fejből idéző figurák persze nem csak Bozsik kreálmányai. Elég lemmeni bármelyik pesti vagy vidéki kocsmá sötétebb, „magányosabb” sarkába, ezek a figurák ott ücsörögnek teljes valójukban.

A novellák alapanyagával tehát nincs gond, azonban ebben a fejezetben már megfigyelhető az a színvonalbeli ingadozás, ami a későbbiekben még nagyobb problémát okozhat az olvasónak. A már előbb említett *Bálványi, a tanító* ugyan érdekesen játszik a megszoszorozott elbeszélő („Bálványi Bozsik Karácsonyi Péterek”) eszközzel, de humora sajnos sokszor lapos. Bozsik stílusa pedig úgy válik egyre fárasztóbbá, ahogy egyre beljebb érünk a könyvben. Míg a *Tyufte* és az azt követő *Bálványi a könyvtáros* grotesksége kifejezetten meghozza az olvasói „étvágat”, addig a fejezet végéhez közeledve egyre erősebbé válik a gyanú, hogy amolyan magyar vendéglátós módra, kaptunk is valamit, meg nem is.

Hiba lenne, ha a *Pálinka dicséretében* olvasható szövegeket túlságosan komolyan vennénk, és olyasmit kérnénk rajtuk számon, amit ezek a szövegek eleve elutasítanak. Az első soroktól kezdve nyilvánvaló lehet az olvasó számára, hogy olyan asztalhoz ült le, ahol nem az számít, hogy milyen történeteket hall, hanem az, hogy azokat milyen tálalásban adják elő. „Még tartott a posztstrukturalisták rémuralma” – olvashatjuk a könyv egyik legelső mondatában, és ekkor még bizakodhatunk, hogy a novellák elbeszélője marad ennél a csipkelődő, jó értelemben vett kocsmái stílusnál, ami nem akarja megreformálni az elbeszélői narratívát, hanem egyszerű, de mégis szórakoztató történeteket akar megosztani erről a szerencsétlen Karácsonyiról, vagy Bálványiról, vagy Sipóka úrról, a raccsoló kéményseprőről. De az iróniát, a szellemességet sokszor egyszerű jópofáskodás szakítja meg, az ilyesmit pedig még a legittasabb asztaltársaság is lehurrogja. Jó példa erre a vendégszövegek

folytonos beemelése: míg a már említett Schopenhauer vagy Lao-Ce kifejezetten szellemes, addig a későbbiekben a vendégszövegek egyre inkább értelmüket és céljukat veszítik. Így aztán némi kétellyel vágunk bele a könyv középső szakaszába. Az egyre inkább, rossz értelemben véve, „poszt-moderneskedő”, csapongó szövegek után jól esne, ha visszatérhetnénk az első két novella színvonalához.

80 *A lepárlás* – a középső szakasz azonban még nagyobb csalódás: *A kór háza* és az *Állati mesék* fejezetek közül az utóbbi néha kifejezetten kínos, míg az előbbivel kapcsolatban ismét erős hiányérzetünk lehet. Az *Út Csingágóba* és a *Jelentés a kór házából* ugyanis önállóan, vagy egy feszebb és koncentráltabb szerkezetben figyelemreméltóbb szövegek lehetnének, de ebben a környezetben egyszerűen elvesznek. De nem is a már fentebb említett dekoncentráltság, vagy a jópofáskodás fárasztja ki igazán a könyv olvasóját: a keserűdes, „minden mindegy” világszemléletben látom ezeknek a novelláknak a legnagyobb hibáját. A kocsmá- és köznyelvet is tematizáló vállvonogató hozzáállás – ami a szövegek szereplőiből is árad –, az olvasót is teljesen elszibbasztja: „Minek is írom én ezeket? – kérdezte magától a férfi, majd vállat vont” (*Út Csingágóba*). Tisztában vagyok vele, hogy Bozsik célja egy kor hiteles megidézése volt, annak minden abszurditásával, de ehhez nagyobb elbeszélői távolságtartásra lett volna szükség. A szövegek elbeszélője egyszerűen elveszik a szövegek lábszagú, rothadó valóságában, melyben teljesen természetes, ha a kórházban félrekezelik az embert, vagy ha az otthon iszogató író fényes nappal kirugdossák lakásából, és egy városzéli mezőn dobják ki összeverve. Ezen pedig az sem segít, hogy Bozsik néha az abszurd felé tolja el szövegeit. A kiszámíthatatlanság, az élénk fantázia akkor működik csak jól a rövidprózában, ha az követhető belső logikával rendelkezik, ez a kritérium pedig nem mindig teljesül ezekben az írásokban. A *Saga Julén Hornról* céltalanul kalandozik író és teremtett szereplőjének viszonyának ismertetésében, a *Vizes Lábat* belengő misztikum pedig a mű végére teljes érdektelenségbe fullad. A legnagyobb problémám ezekkel a novellákkal leegyszerűsítve tehát az, hogy Bozsik szövegei többször is elvesznek a megidézett balkáni valóság nihiljében, így pedig olvasóként nagyon nehéz fenntartani az érdeklődést.

Mindezeket a hibákat azért hangsúlyoztam, mert egy szerencsésebb szerkesztéssel, a könyv utolsó fejezetének enciklopédiái amolyan levezető részként, a karcos pálinkafőzet megpihentetéseként szolgálhattak volna, így azonban inkább valódi felüdülést jelentenek. A *Pálinka-* és *Sörenciklopédia* nyilván más műfajt képviselnek, mint a kötet többi részét alkotó novellák és fabulák, de így utólag elmondható, nagy kár volt összeereszteni ezeket az egymástól eltérő összetevőket. Az enciklopédiákból olyan szenvedély árad, mely képes elhíttetni velünk, hogy mégiscsak létezik vagy létezett egy nagyon

kifinomult kultúrája a szeszes italok házi készítésének és fogyasztásának. Ezzel az egészséges életkedvvel a többi novella bántó rezignáltsága és nem-törődőmsége egyszerűen összeegyeztethetetlen. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy Bozsik könyvének csak olyan szövegeket lett volna szabad tartalmaznia melyek valóban a pálinka és az egyéb italok dicséretét zengik. Épp Bozsik hívja fel arra olvasója figyelmét, hogy a pálinkaivás „nem kornyikálás és ugrabugrálás” a harmadik negyedik pohár után, hanem „belső utazás a lélek rejtettebb zugaiba [...]”. A pálinka meditatív ital, a magányosok nektárja.” Miközben a jó pálinka megkóstolása egy „kevéske időre a mennyország lakójává” tesz. Ezt a szenvedélyes kettősséget hiányolom a kötet első felének szövegeiből. Amíg a novellák sokszor elvesznek saját céltalanságukban, addig a *Pálinkaenciklopédiában* például csak úgy szaporáznak a valódi életkedvet sugárzó jobbnál jobb hasonlatok: „megtanulod szopogatni, mint a mellbimbót”, „kesernyész ízü, mint egy másnapos pincérnő”. Én pedig bánkódom, hogy miért nem ízlelhettem meg a könyv korábbi részében ezt a stílust.

A palackozást érzem így a legelhibázottabbnak: ha *A pálinka dicsérete* könnyed hangnemű *szesz-almanach*ként látott volna napvilágot, egy rossz szavam nem lehetne. Az anekdoták remek kíséreként szolgálhattak volna, így viszont, hogy a könyv nagyobb részét elfoglalják, sajnos megfekszik a gyomrot. A hasonló gasztro témában alkotó Cserna-Szabó András nyilatkozta nemrégiben, hogy Magyarországon az mindig gyanús, ha valami humoros, szórakoztató és izgalmas. Mintha Bozsik is megijedt volna attól, hogy könyve túlságosan „könynyű mű” lesz fogyasztójának. A *Pálinkaenciklopédiának* a szerző szerint még lehet, hogy lesz folytatása, de azt én csak jobban sikerült lepárlás és palackozás után merném az asztalra tenni. (*zEtna, Zenta 2012*)

Új Forrás 2013/6 – Bicsérdi Ádám: A tisztia szesz kritikája
Bozsik Péter: *A pálinka dicsérete*

